

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretulu abon.
in Sibiú pe anu
3 fl. 40 cr., pe
 $\frac{1}{2}$ anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe $\frac{1}{2}$
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
 $\frac{1}{2}$ a. 19 piast.

Istori'a pedagogiceei.

Dela introducerea crestinismului
pana la reformatiune.

(Urmare din Nr. 28.)

Itali'a in evulu mediu a fostu léganulu sciintieloru si a zelului pentru ele; de aici se aprinse faci'a lui Apolone in apusu si média-nópte, de aici s'a respan-ditu sciinti'a teologica, juridica si filologica. Pe timpurile acele tóta sciinti'a érá numai o spoitura; invetiau órecum numai cá de claca, cá de fala. Acel'a érá celu mai invetiátu, care sciá se vorbésca o limba cicero-niana, déca mai sciá ceva séu bá, nu érá intrebare. Asiá érá mai nainte si la gimnasiulu nostru din Blasiu si la alte gimnasia; bietii studenti erau siliti si in scóla si acasa se blatareze totu numai latinesce; apoi déca mai precepéu ceva din studie séu bá, nu érá intrebare; care sciá se macine mai bine latinesce, érá celu mai invetiátu, séu adica celu mai bunu invetiatoriu; pe langa tóte aceste abiá se fia fostu unu doi in o scóla, care se mai precépa ceva si de prin autori si se vorbésca cevasi mai adeveratu latinesce, caci toti cei-alalti vorbiá o latina adunata cá cu grebla de-pre tóte utiliele. Deaceea mai audi astadi cate unu betranu dícendu catra cei tineri: hei! dragii mosiului, voi pareca nu amblati la scóla, ca nu sciti vorbi latinesce; pe vremea nóstra asiá si asiá vorbiamu, ne disputamu si faceamu la versuri; seraci timpuri poetice! numai catu bietii studinti si-beliau degetele mesurandu díle intregi la cate vre-o dóue versuri, si apoi in urma totu nu érá de nici o tréba.

Deci se ne intórcemu ér' la obiectu.

In Itali'a unii barbati insufletiti se nevoiau a-si castigá totu feliulu de sciintie si pe incetulu aflara ca clasicii cuprindu in sine sciintie nemarginite. Incepura a viri pe incetu prin scóle cate unu clasicu si alu esplicá. Mai renumitu érá Boccaccio (1313—1375) care incepú a propune in scóle pe Omeru. Prin unu decretu din 9. Augustu 1373 se redicá in Florenza o catedra pentru esplicarea poemei lui Dante numite:

„Divina Commedia“, care mai antaiu o ocupá Boccaccio. Pe langa Boccaccio érá renumitu Petrarca (1304—1374), elu desi nu sciá grecesce, dar' totu aduná poeti grecesci. Studiulu lui celu mai placutu érá limb'a latina, in care la cata perfectiune a ajunsu se póte cunósce din opurile lui scrise in limb'a latina, dar' mai alesu din epopea numita „Africa“. Cetatile Italiei se intreceau, cá care se-si castige profesori mai buni pentru esplicarea clasiciloru greci si latini. Profesorii emulau intre sine atatu in esplicarea clasiciloru, catu si a procurarei loru. Se díce ca Guarino venindu pe mare cu o ladá plina de manuscrise si patimindu naufragiu si-a perdutu lad'a cu manuscrisele, si elu de frica si de parere de reu a incaruntitu. Profesorii, cari se ocupau cu esplicarea clasiciloru se numiau poeti, mai tardiu umanisti. Biblioteca Italiei incepura a se inavuti. Aurispa aduse vre-o 238 manuscrise, Niccoli 400, Lascare delá monasteriale muntelui Atosu aduse vre-o 200 s. a.

Inventarea artei de tiparitu si cu distinctiune a presei in an. 1439; caderea Constantinopolei in manile turciloru in an. 1453, fure dóue momente de mare insemnatate in inlesnirea instructiunei si avantarea sciintieloru. Invetiátii grecesci, parte fiindu persecutati, parte neputendu suferi domnirea barbara a turciloru luara lumea in capu si venira cu totii in Itali'a. Acesti'a inca adusera cu sine manuscrise, si amórea spre studiulu clasicu o incinsera mai tare. Se formara societati, cari se adoperau in latírea testuriloru; bá apoi de pela 1470 incepura a se si tipari.

Dupa-ce in Itali'a se inmultira barbati de sciintie, incepura a se resfirá si prin Germani'a, dar' preotímei nu erau bine veniti, pentruca ei incepuse a-i atacá mé-tód'a cea miserabile in propunere, latin'a cea rea barbara si alte cate secaturi s'au mai fostu introdusu. Preotímea lucrá din tóte puterile in contr'a loru, dar' indesiertu, ca ei prin propunerile loru cele escelenti si atragátore indata-si castigara partide si védia mare.

Ba in urma chiar' calugarii la atat'a predilectiune a clasicitatei devenise, incatu unii mai simpli si sarbedi

chiar' si minunile religiunii crescini se nevoiau ale documentá cu asemenari din mitologia pr. *Si equa Cappadociae vento feta paret, cur Alma flante flamine non generaret?* si alte de asemeni hiulcitati. Unu Peuerbach si Ioane Müller incepura a scrie astronomi'a in modu mai sciintificu, a face calendaria cu profetie astrologice pentru cate 36 galbeni. Dupa aceea urmara órecati barbati pe acele timpuri cu cea mai mare invetiatura, precum unu Agricola in Heidelberg'a († 1485), Erasmu din Rotterdamu (1467—1530), Ioane Reuchlinu (1445—1521), Conradu Celte († 1508) celu d'antaiu poetu latinu incoronatu intre Germani s. a. Acestia inca nu erau statori, ci amblau din unu locu intraltulu indemnandu la studiulu clasicu. Ei se nevoia se scóta de prin scóle compendiale cele miserabili, de multeori fórté smintite si intortocate, dar' nu le succese asiá uisioru; pentruca multi erau atatu de intunecati, catu dicea ca ceva mai bunu decatú acele nu le póte dá nime. Ei incepura a tipari carti dupace si-redicaru o tipografia in Deventeru; si mai tardiu apoi se si introduse in scóle dictionariulu lui Reuchlinu numitu „*breviloquus*“ si asiá numitulu „*Fabri thesaurus*“ — Tóta tendinti'a lorú adica erá intr'acolu se invetie o limba latina curata si usiora.

Fíindu ca cu acést'a se incheia cursulu desvoltarei invetiamentulu in acésta perioda, asiá ne mai remane inca se vorbimu ceva despre metodulu propunerei, si metodicii cei mai insemnati din acésta perioda, si mai pe urma ceva si despre educatiune.

Ce s'atinge de metodulu propunerei invetiatorii, profesorii séu cum i-amu mai numi, nu se nevoiau se introduca pe invetiacei in altariulu sciintiei ce o tractau, séu cu alte cuvinte se le desfasiure insemnatatea interna. sciinti'a adevérata, ci procedeu fórté unilaterale si superficiale. Precumu vedimú in cele precedente limb'a propunerei erá latin'a, firesce studiele ér' totu latinesce; asiá profesorii nu se nevoiau se propuna din ele sciintia, ci numai limba. — Dela invetiacei nu cereau se precépa studiulu, ci numai se-lu scia de rostu cá ap'a, caci totulu erá marginitu la unu mecanismu chimesicu séu cumu l'amu mai botezá. De sciintia adevérata si cunoscintie positive nu erá vorba, — tóta cultur'a, tóta institutiunea erá abstracta — formale, barbare si fara de nici unu gustu, — si tóta tendinti'a, se se póta deprinde bine in apucaturi sofisticice si alte speculatiuni scolastice. Numai acél'a erá celu mai invetiatu, care erá mai indemnaticu la disputa séu care vorbea o limba ciceroniana; deci unii, precum scolasticii

se ocupau cu definitiuni, ér' altii precum umanistii cu alegerea si recomandarea spresiunilor celoru mai curatu — latine; intru adevéru ca la disputa erau indemnatici, insa nu atatu pe calea temeielor si logicei sanetóse, catu pe a sofismelor si altoru apucaturi maestre.

(Vá urmá.)

O dovéda despre ceea ce potú face comitatele nóstre in privinti'a scóleloru si pana la o definitiva organizatiune a lorú.

N'amu lipsitu nici odata a aduce la cunoscinti'a cititoriloru totu ce se templa mai de interesu in sfer'a scolastica nu numai la noi, dara si la straini, dela cari in tóta privinti'a avemu inca d'a invetiá fórté multu. In considerarea deosebirei referintieloru ne-am feritu a atinge dela altii lucruri, ce sunt neaplicabile la noi; cu atát'a mai multa privire avuremu insa la acele aparitiuni de pe orizontele scolasticu, care potú in-todeun'a se ne preluce de exemple demne de imitatiunea nóstra.

E sfasietoriu de inima a marturisi tristulu adevéru, ca scól'a si preste totu invetiamentulu dela reinceperea vietii constitutionale la noi nu numai n'a inaintatu, dara e in decadintia fórté mare. Si totusi scól'a viitorulu ei de auru ilu póte asteptá numai dela viéti'a constitutionala; asiadar' nu acést'a, ci ómenii, carii nu voru a se folosí de dens'a dupa cerintia, sunt de vina ca scólele sunt in repasire. Pan' acum asiadur'a nicairi nici o ingrigire pentru scóla; ea, lucrulu capitalu, este la noi celu din urma, de care ne interesamu. Disei la noi, caci altii, dupa cum vom vedé mai la vale, ne sciú intrece si 'n acést'a. —

Dela inceputulu activarii comitatelorú si scaunelorú am fostu cu atentiune incordata, ca face-se-va ceva si pentru scóla séu nu? Pana astadi insa putemu díce, ca in Transilvani'a nóstra nu se facú mai de nicairi nimic'a. Ungurii si sasii daca n'au atinsu inca acésta córda, sunt mai de escusatu; caci scólele lorú sunt p'unu picioru atát'a de bunu, se bucura d'alta parte d'o ingrigire atát'a de sanetósa, incatu potú fi multu timpu si fara de influintiare din partea politica. Dara cumca Romanii nostri au trecutu si totu mai trecu inca cu vederea lucrulu acést'a insemnatu pentru poporulu nostru, este o impregiurare ce póte se ne-aduca inca mare caintia. Ceeace a facutu unu singuru comitatu romanu din Banatu in asta cauza, am amintitu si noi. Trecendu apoi la Ungari'a acolo caus'a invetiamentulu

popularu s'a luat inainte in fórté multe comitate, fireste ca magiare. Apoi, cá se refrangemu nesocotitele aserțiuni ale celoru carii ne respundu, ca „astadi avemu d'a face cu lucruri multu mai insemnate, decatu se ne mai remana timpu si pentru a ne ocupá cu scól'a“, reproducemu aici din numeroásele esemple ce le avemu, numai mesurile ce s'a luatú pentru scóla de catra unu comitatu din Ungari'a, care activéza totu in timpulu nostru, totu in incurcarile presinte. De alta parte facemu acést'a mai virtosu caci este unu actu, care in cercustarile presinte merita alu cunósce totu-insulu, care se intereséza de scóla, si daca este unu pasiu alu strainiloru, cugetamu, ca in cele bune este bine si consultu a urmá pe ori-cine.

Citimu adica in „Tan. Lapk.“, ca comitatulu Abauivarului alegendu o comisiune pentru compunerea unui proiectu privitoriu la inaintarea educatiunei populare si delaturarea pedeciloru ei, aceea si-a deslegatu frumós'a ei problema intr'unu modu cu totul laudabilu. Éta proiectulu in estrasu:

„Este adevéru in comunu cunoscutu, ca omulu numai prin formatiune, séu cultura, séu educatiune se face omu adevératu, de aceea mai nu exista lucru, care se céra in mai mare mesura atentiunea societatii, éra mai virtosu a autoritatiloru incrediute cu conducerea ei, decatu educatiunea poporului.

Fiindu scopulu educatiunei a desceptá pe omu prin desvoltarea intielegerii si a sciintiei in fiacare clasa a societatii spre aceea activitate in spiritu liberalu, care prefacendu-se in cunoscintia a pretiului morálu propriu, aduce in armonia viéti'a interna cu cea esterióra si asiá resulta viéti'a cea adevératá, tréza, intielépta, adica crestina. Acést'a avutulu cá si seraculu e intocma de lipsa spre a putea corespunde chiamarii sale, si chiaru pentru aceea are fia-cine si dreptulu d'a pretrinde acésta binefacere dela societatea cetatiana, acarei antaie si cea mai santa datoría este, a aduce pe fiacare membru singuritu alu ei la starea aceea: cá cunoscendu si chiamarea timpurana si eterna, se invetie a 'si pretiui drepturile si datorintiele sale cele legate cu pusetiunea lui sociala, adica se fia provediutu cu cultura de ajunsu pentru asi ocupá omenesce postulu ce i s'au fipsatu in societate.

Acést'a partea cea mai mare a ómeniloru, asiadícendu $\frac{9}{10}$ parti, o astépta dela scól'a populara, unde scopulu acél'a l'ar si putea ajunge, candu scólele numite ar fi organizate dupa cerintia, ar avea invetiatori destoinici, provediuti cu cultur'a trebuintiós'a si sciutori

d'asi pretiui a loru chiamare, si candu totu copilulu ar cerceté scól'a intr'unu restimpu hotaritu; insa tocma aici zarimu defectele acele, care causara trist'a stare de acum a educatiunei poporului nostru, si care inmultiesce fórté multu amarurile vietii sociale.

Fiindu asiadara ca pentru cea mai mare parte a poporului tiearanu scól'a populara este aceea universitate, care lu-descépta spre viéti'a morála, séu de unde elu si-primesce sciinti'a vietii mai fericite; de aceea este datoría nóstra a fiacaru'i'a, cá—si pana candu se voru luá alte mesuri dela locuri mai inalte — se smulgemu scól'a populara din acésta pusatiune vaierabila.

Dreptu aceea avendu in vedere scopulu insarcinarii nóstre, ne-anu trasu sam'a cu referintiele actuale si incungiurandu teoriile cele imbracate in vorbe sclipiciósé, ne restrangemu singuru la terenulu realisibilitatii practice, prin marginirea proiectulu nostru numai la trei puncte, care sunt:

1. se se decida oficialminte: ca in comitatulu nostru totu copilulu, care acasa nu se instrua in deosebi de catra parinti ori instructori esaminati, este indatoratu a amblá ne'ntreruptu la scól'a comunala incependu dela alu 6-lea pana inclusive la alu 12-lea anu a etatei sale dupa ordinea prescisa, de care obligatiune numai in casulu bóiei se póta fi scutitu; dreptu-aceea

2. in fia-care comuna se fia scóla, a carei edificare si tenere in stare buna privesce pe membrii comunei in proportiunea posesiunei loru chiaru si pe cei carii n'au copii. Unde comun'a e atát'a de mica, ca nici in modulu acést'a se nu póta esi spesele necesarii pentru fundarea scólei loru, aceea se se unéscá cu comun'a cea mai de aprópe, cá asia educatiunea poporului se nu mai fia neglesa nicaire din lips'a scólei.

3. La fiacare scóla populara se se denuméscá numai invetiatoriu de ajunsu calificatu, acést'a se se do-teze conformu numerulu prunciloru si amesuratu puterii comunei, insa in totu locul dupa cuviintia, cá elu se fia scutitu de grigile traiului si se-si póta oferí timpulu si capacitatea numai singuru invetiarii si educarii copiiloru. Spre scopulu acést'a este neaparatu de lipsa, cá venitulú seu anualu fipsatu, se i se inmaneze prin antisti'a comunala la fiacare patrariu de anu regulatu.

Daca on. comitetu comitatensu va primí acestu regulamentu de 3 puncte si-lu vá intari prin decisiune, si daca oficiolatulu comitatensu ilu va pune in lucrare in tóta intinderea lui cu consecintia energica in fiacare comuna, prin acést'a educatiunea poporului nu numai va luá o directiune si viéti'a nóua, dara daca executarea

practica a acestor puncte va fi împreunata cu o animatiune armonica si totodata impintenitoare, va inainta neamanatu si desvoltatiunea morala a poporului nostru, si prin aceea bunastarea lui in totu respectulu.

Dreptulu autoritatii legiuite in regularea trebiloru din afara ale scólei, nu se póte trage la indoiéla, ma din punctulu societatii cetatiene si alu administratiunei ea are si datoria, a inaintá oper'a educatiunei populare prin tóte midilócele cate i se voru para cu scopu. Caci aceea ce este unu tata intr'o familia, este dregatori'a legiuita in societate. Precum e o datoria neamanata a parintelui, d'a asecurá fericirea viitoare a copiiloru sei prin educatiune buna, d'a bagá in calea ascultarii inca si prin amenintari si pedepse aspre pe copii sei cei reutatiti si inderetnici: intocm'a aceeasi datoria o are si dregatori'a facia cu societatea. Deaceea nici unu omu cu minte sanatósá nu póte avea nimica in contra, candu organele dregatoriei voru astringe la ascultare si supunere prin pedépsa in bani si cu inchisóre pre ori care membru alu societatii, care, nefindu in stare a precepe trebuint'a si folósele educatiunei si daun'a proveninda din negrigerea ei, se improtivesce legiloru folositoare in asta privintia; cu atat'a mai virtosu, caci prin neurmarea acelu legi si prescrise se aduce dauna nu numai unei familii singurite, dara si societatii intregi.

Cercetarea regulata a scólei populare este impecata mai virtosu de catra copii parintiloru mai seraci si neprecepti. Acesti'a adica, cá se nu fia siliti a plati banii de scóla si—retienu copii dela invetiatura. Spre impedecarea acestui reu aflamu numai o cale sigura, adica daca banii scólei se vor pune sub garant'a solidara a comunei respective in astu—modu: cá sum'a acésta dupa o cheia determinata se se arunce pe toti membrii comunei si se se scóta prin dregatorii, precum se usitéza acést'a in—afara de multu la popórele cele culte. Sum'a asia adunata se se stradea pe patrare de anu invetiatoriului prin antisti'a locala prelanga cuitantia.

Manipularea acést'a a baniloru scólei este — ce e dreptu — împreunata cu ceva incomoditate; in sa fiindu unic'a cale, pe care se póte esoperá regulat'a cercetare a scólei si tienerea ei in buna stare, este neaparata. De—altumintrea din tóte dispusetiunile, cate se facu din partea autoritatiloru pentru binele comunelorú. nu potu fi nici unele mai salutarie si mai folositoare, decatu cele intreprinse in privirea educatiunei. Deci autoritatile in

respectulu acest'a n'au d'a crutiá nici o ostenéla nici a se retrage din caus'a incomodarii.

De cate—ori va lipsi unu copilu dela scóla — afara de casulu bólei — parintii acelu'a se se pedepsésca cu 10 pana la 20 de cruceri prin dregatori'a locala. Acesti bani de pedepse se se adune la judele, care va duce despre ei o consemnatiune si la timpuri otarite i va inmanuá inspectorulu de scóla. Inspectorulu va intrebuintia acesti bani in folosulu copiiloru de scóla mai seraci, in sa diliginti procurandu—le cartile necesarii si alte trebuitoare, ori vá cumperá recuisitele scólei, daca pentru aceste nu esista alte isvóre.

S'a esperiatu, ca pentru infflorirea scólei e neaperratu a se statori in fia—care comuna cate o comisiune scolastica, care se stea din preotulu localu, din inspectorulu scolaru, cá representante alu parintiloru, si inca din vr'o doi trei alti membrii comunali alesi prin in—credere comuna. Datorinti'a acestei comisiuni va fi grigea de scóla, delaturarea pedeciloru prosperitatii ei si aflarea de totu—feliulu de midilóce pentru inaintarea educatiunei si invetiaturei in comuna. Anume va fi indatorata comisiunea a purtá grige, cá invetiatoriulu se—si capete léfa regulatu si cá tóte alte lipse ale scólei se se acopere la timpu.

(Vá urmá.)

Sciri scolastice.

Sibiu. La gimnasiulu de statu in Sibiu se voru incepe prelectiunile cu 1. Septemvre viitoriu.

— Colegiile juridice din Clusiu, dupa cum s'aude, se vor reincepe in anulu scolasticu viitoriu.

— „A. A. Z.“ scrie, ca Consiliulu de instructiune din Vien'a inca—si va incepe activitatea cu inceputulu semestrului viitoriu. Si pentru Transilvani'a?

Din tier'a Oltului. Credu ca macaru astadi nu se va mai indoi nimeni despre marea necesitate de a ridicá si pentru noi scóle pretotindenea, unde se potu, ne mai punendu—ne sperarea totu in altii; caci vede ori si care cumca de 1756 ani pasiramu destulu de incetu pe muntii si campie Daciei. Pentru acést'a in sa n'avemu de a inculpá pe parintii si strabunii nostri. Se aruncamu o cautare rapede preste seclii, cari se restogolira asupra capetelu nóstre, decandu ne aflamu in acestea tieri, si ne vomu convinge ca nu s'a pututu altufeliu.

In tier'a Oltului cea plina de suveniru, oficiolatu

ante-marciale nu-i venea prin minte a portá grige cuvenita de scóelele Nobilului Districtu *), caci vecin'a se-cuime erá asia de induratóre, de ne dá barbati de ajunsu, spre ocuparea posturilor districtuali; ér' scóelele militariloru granitieri ne dedéu preoti de ajunsu, cari sciau cití binisioru ecteniile, s. Evangelia etc. dar' a le petrunde mai departe nu. In graniti'a militara scóele comunale erau in tóte satele, afara de aceea, erau scóele triviale in mai multe locuri, — loculu celu d'antaiu lu-ocupá Recea, dup'aceea Ohab'a, Vistea etc. Sistem'a invetiammentului erá insa infernale, tóte se propunéu in limb'a germana; romanesc numai intru atat'a se invetiá, cá se póta cití vocabulariulu romano-germanu, ba ce e mai multu in loculu Catechismului romanescu se introdusesse celu germanu. Asiá stámu inainte de catastrofa dela 48—50. Acumu graniti'a militara se desfiintiá, si deodata se ingropara si acele pucíne scóele satene. Domnulu Consiliariu de scóele Vasiciu, in notiti'a sa din „Amic. Scólei“ in anulu trecutú despre starea scóelorum din Transilvani'a de sub jurisdictiunea sa, pe cele din tiér'a Oltului le amintescé numai cá prin trecátu; apoi alte corespondintie despre starea scóelorum din asta tiéra inca n'am cititu; penru acést'a facu eu inceputulu cu starea presenta a scóelorum, si rogu pe domni invetiatori ai districtului se continue pe viitoriu **).

Satele in tiér'a Oltului se potu impartí in dóue lizii mai lungi si un'a mai scurta, adica: lini'a drumului de tiéra, lini'a muntiloru, si una midilocia, cea scurta. Nici intr'un'a din aceste nu sta caus'a scolara mai bine decatú intr'alt'a; in unu satu lipsescé scól'a, in altulu invetiatoriulu, in altulu amendoí, cei mai multi invetiatori suntu asia numiti de poporu „din legea vechia“, cari nu sciu, decatú a cití cu cirile, literele romane-su raritate. In Fagarasiu prin staruinti'a D. Vicariu si a unoru cetatieni zelosi, se deschise o scóla bunicica, alu carei invetiatoriu D. Demetriu Chisiercanulu, ne da sperare penru unu venitoriu bunu, si duratoriu, din acarui scóla dupa cum intieleséi din funte segura, se afla adi patru scolari, cari de a dreptulu mersera in prim'a clase gimnasiale la Bra-

siovu. S' ar' mai aflá si pe la sate cate unu invetiatoriu bunu, ci salariile-su de totu mici, celu mai multu pana la 60 fi. di siese dieci fiorini valuta austriaca pe anu. Cu esceptiunea aloru vreo 4 sate, unde trece peste numerulu acest'a (Racoviti'a). Se vedemu insa scóelele romane dela Recea, Ohab'a si din Veneti'a de diosu, cu cate doi invetiatori. Scól'a dela Recea stá inca mai reu cá sub granitieri militari; atunci celu pucinu invetiau studiele propuse bine, adi insa prelanga aceea, ca nu invetiá nemic'a din studie, limb'a romana *horrendum dictu* si acum e cu totulu lasata, despre literele romane nice vorba, Catechismulu se invetiá romanescé si nemtiesce (!), alt'a nimicu; geografi'a, aritmetic'a, istori'a etc. tóte in limb'a germana *), ocupatiunile scripturistice ale scolariloru, inca si astadi stau din delinierea cumpanieloru, regimenteloru, batalióneloru, si nu sciu cate alte lucruri militare. Domnulu invetiatoriu supremu se tiene cu cerbicosia, cu tóte ca vede ca nu mai e in stare de a portá oficiu, si cu tóte ca ar' potea trage pensiune dela statu, caci sierbesce de multu. Asteptamu dela veneratulu scaunu Metropolitanu, sub a carui inspectiune se afla acuma acést'a scóla, cá se se iá in acestu respectu mesuri cuvintiöse, si incalete betranulu se se substitue prin unu barbatu aptu, carele se fi studiatu celu pucinu gimnasiulu. D. Vicariu, sunt convinsu, va face pasii cuvintiosí. Cevasi mai binisioru sta scól'a dela Ohab'a, acarei invetiatoriu facú locu si limbei romane cu litere strabune. Cam asiá sta si scól'a din Veneti'a de diosu, numita de poporu scól'a nemtiesca (?) facuta prin D. Puscariu fostulu pretore; am acceptá si mai multu dela Domni Invetiatori!

Acést'a e la noi pre scurtu starea scolara, caci m'ai departe n'ai ce descria. In graniti'a militara se afla mai multe quartire, — dintre cari unele se pefacura in ruine — pe unde siediura Maiorulu, Capitanii, locotenentii primari etc., totu quartire fórte bune, facute cu sudórea si spesele fostiloru militari granitieri romani, si cari se cerura decatra scaunulu Vicariale pe calea Metropolitana dela Maiestate inca de multu, fara a capetá vre o resolutiune; ci totusi se oprira a se vinde, caci numai mai nainte de a ajunge cererea la Maiestate venise o ordinatiune la oficiolatu Fagarasiului, cá sese liciteze, de atunci insa trecura patru ani, si nice unu resultatu favoritoriu séu nefavoritoriu n'a venitu; quartirele se strica, cace multe-su desierte,

*) Avemu dara dreptu a sperá, ca cu atat'a mai multu se va ingrigí in asta privintia oficiolatu de astadi, compusu din barbati nationali.

R.

**) Pana un'a alta mai continua totu DTa, caci Dloru, judecandu din cele de pan'acum, precepu mai bine a continé, cá a continuá.

R.

*) Rusine destulu!

R.

scóle n'avemu, pre multe locuri-su cate doue trei cari or' poté sierbí si de case parochiali; in Recea insa suntu si mai multe. Cuartirulu Maiorului de acóló fú cerutu pentru scóla, in loculu acelu'a se dede altulu, pe care inspectorii scólei, cá pe' unulu umedu si nesanosu nu voira a-lu primí, si asia scól'a remase totu in edificiulu celu vechiu. Aseptamu insa dela noulu oficiolatu si comitetu alu Nobilului Districtu, ca va luá mesuri energice pentru scóle, caci astadi nu ne lipsesce alt'a decatu voia si fratiésca inpreuna-intielegere, si celui ce vrea intru adinsu nimic'a nu-i-este cu nepotintia. Se nu aseptamu, cá totu altii se ne ajute la cele cari ne suntu nóue folosítóre. Se cugetamu, se intreprindemu, se lucramu si noi singuri. In comitetu propuse Domnulu P., cá se se puna inspectori scolari dupa esemplulu Carasieniloru, ci fara fructu (!). Rogamu pre Domnii preoti se fia mai energiosi pentru scóla si totu de odata se citésca cu atentiune si se urmarésca cele scrise in carticic'a intitulata „Deregatoriele unui preotu“ cuprinse intr'o predica disa de Multu reverendulu Domnu Demetriu Laday profesoriu de dogmatica, Blasiu 21. Novemvre 1847.“; in care la pagin'a 23 se vorbesce despre crescere si invetiatura.

Unu fiu alu
Nobilului Districtu.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare din Nr. 30.)

§. 35 Boril'a nepotutu lui Ionu 1207—1222.

Borila, unu nepotu din sora, casetorinduse cu matosia Scotid'a a cuprinsu tronulu, ce erá se-lu aiba Ionu fiulu lui Asanu, dar' deórece acest'a remase eschisu dela domnia, fugí pe sub ascunsu la rusi (1207). Ionu fiulu lui Asanu in 1215, aduce pe rusi in Bulgari'a, cá se cuprinda domnia parintésca, si cuprinde mare parte din tíera. — Borila s'a inchisu in cetatea Ternovu, si 7 ani s'a aperatu; inse ostendindu-se ostile se desbinara de Borila, si primira pe Ionu a lui Asanu, carele in 1222 prinde pe Borila 'i scóte ochii, si peurma se face domnu —

§. 36. Ionu III., fiulu lui Asanu, 1222—1241.

Ionu III., avea muiere, pe Ann'a sor'a lui

Bela IV., regelui Ungariei, fét'a lui Andreiu II. carele erá domnu in Galici'a peste rusi. Acestu domnitoriu a fostu demnu se fia fiulu lui Asanu, si nepotu a lui Ionu II. — (vedi §. 14). —

Ionu III. in 1231 face legatura cu Teodoru Comnenu domnulu Epirului, si pe Mari'a fét'a sa o da dupa Emanuilu fratele lui Teodoru. Legatur'a acésta o a stricatu Teodoru, peurma Ionu III., chiamandu pe dacoromani in ajutoriu, pune juramentulu lui Teodoru Comnenu pe stégulu militarescu, si pléca in contr'a lui si la Cloconiti'a lenga Eber 'lu bate prindendulu cu cumnatii, barbatii de frunte si tóta avuti'a. —

Ionu III., a prinsu cea mai mare parte a ostiloru lui Teodoru Comnenu; dar' a lasat' o libera, aruncandu planulu, cá prin ostasii acesti eliberati se ajunga domnitoriu in partile mai indepartate. — Din acestu scopu a puresu iunainte si i si'a supusu toti dela Odriu pana la Pelagoni'a si Prilapu; a nevelitu in Vlachia mare (muntii Tesaliei) si a cuprinsu Elbanulu si a pradatu pana in Iliricu, — si punendu ostasii sei in tóte cetatile s'a dusu a casa. —

Erá blandu cu grecii, si pentru acést'a fú iubit si de ei. — Pre Teodoru Comnenu l'a tienutu cu omenia la sine, desi erá captivu; inse vrendu acest'a se faca rescóla, Ionu III. 'i scóte ochii, — éra pe ginerele seu 'lu lasa „despotu“ in Tesalonic'a.

In 1234, Ionu III. marita pe Ilin'a, fét'a sa din unguroic'a Anna, dupa Teodoru, fetiorulu imperatului din Bizantiu, Ionu Duca, anumtiu si Balatia si facendu legatura, trecu cu ostile la Caliopoi, si aci batu (1235) pe venetiani, si dupa victoria tienura nunta in Lamsacu. —

Urmatoriulu lui Basiliu patriarchului romanescu din Ternovu a fostu Germanu, si lasandu unirea cu Rom'a — pentruca catolicii, in locu de a merge la Palestin'a pradara tierile romane in tóte partile, si pentruca curtea lui Ionu III. s'a incuseritu cu curtea din Bisantiu — a trecutu la patriarchulu din Constantinopoi. Apoi Germanu inca in 1235 s'a luptatu pentru independint'a bisericii a romaniloru, si a dobenditu prin decretu imparescu, si prin soboru, ca in Ternovu se fia patriarchu romanescu, si neaternatu de

celu din Constantinopoiu. — In acestu modu se recunoscù patriarhatulu romanescu si independinte, odata prin Rom'a, si acuma prin Constantinopoiu. —

(Vá urmá.)

Procedere metódica in propunerea partii sintactice a gramaticii in scólele primarie.

(Urmare.)

Ce este acést'a ce tienu in mana? Cutítu (cultelu) — Luatí-lu in mana, ve uitati bine la elu si imi spuneti partile din cate e facutu! Plasele, taiusiu (cutítu) etc. — Prin ce e legatu cutítulu cu plaselele? Prin tientea séu cuiu. — Candu ar lipsi cuiulu ace'l'a, n'am putea intrebuintiá cultelulu la ce? La facutulu peneloru. — Asiadara cultelulu sta din mai multe parti deosebite, cá cele mai multe lucruri din lume; se cercamu daca si la propusatiuni e asia? Ve voiú spune o propusatiune, éra voi se 'mi aratati, care e in aceeași substantivulu: Óuea e folosítóre! Substantivulu este óuea. — Care mai tiene minte, cum se numesce substantivulu séu lucrulu despre care se dice ceva? Subiectu. — Care e subiectulu in propusatiunea de mai sus? Óuea. — Ve notati dara: Cea d'antaiu parte, din care se cumpune o propusatiune, este subiectulu, fara de acést'a propusatiunea nu are intielesu; despre acést'a voiú a ve convinge. — Luatí sém'a ce amu scrisu pe tabla? „ — e folosítóre“ — Intielegeti voi acést'a? Ba nu. — De ce nu? Caci lipsesce lucrulu de care se vorbesce, adica subiectulu. — Deci precum cultelulu fara de plasele nu se póte folosi, intocma nu se póte intielege o propusatiune fara subiectu. — Cum ve spuseseu eu mai nainte ca se numesce aceea ce se dice despre subiectu? Predicatu. — Care e asiadara predicatulu in propusatiunea „Óuea e folosítóre? E folosítóre. — Ce se dice aici despre subiectu? Ca e folositoriu. — Candu dícu asiadara ca „óuea e folosítóre“ ce intipuire trebue se-mi facu in minte? Intipuire despre óue si intipuire despre folosítóre. — Deci din cate parti sta propusatiunea acést'a? Din dóue. — Cum se numescu ele? Subiectu si predicatu. — Ce este „folositoriu“ in constructiunea ast'a? Predicatu — Si ce este „óue“? Subiectu. — Cum e in sa cu vorb'a „e“ séu este? Ea nu se tiene de subiectu; am putea-o cá unii gramatici, numerá la predicatu; dara fiindca nu dice despre subiectu ca are existinti'a, ori calitatea, ori activitatea cutare si cutare, ci ea léga numai ambe intipuirile laolalta, si prin acésta

legatura se produce apoi o judecata, (caci fara vorb'a e séu este nu potu intielege de locu propusatiunea óue — folosítóre), de aceea luamu si vorb'a ast'a de o parte esentiala a propusatiunei si dicemu: vorb'a „este“ forméza a trei'a parte a propusatiunei. Insa ce nume se damu acuma acestei parti constitutive? Acést'a lu-veti aflá usioru, daca din cele de susu ve veti aduce aminte ca ea léga subiectulu cu predicatulu; deci cum s'o numimu dara? Legatóre, séu c'unu cuventu mai usitatu copula. — Cum numimu asiadara partile séu membrele unei propusatiuni? Subiectu, predicatu si copula. — „Scól'a este larga“, care e aici copul'a? Este. — Predicatu? Larga. — Subiectulu? Scól'a. — Care e copul'a in fiecare propusatiune urmatóre? „Ap'a e calda. Scolarulu au invetiatu. Copilulu érá diliginte. Servitorulu va vení. Copilulu póte amblá. Copilulu se invetie.“

Invetiatorulu se face scolariloru cunoscutu, ca copul'a vine inainte nu numai in form'a „este“, ci si in alte forme si chiaru prin alte vorbe, cum si ca care sunt acele?

Dara cum va fi atunci, candu cinev'a ne-ar dá nesce propusatiuni, in care nu ar stá nici o copula si totu si-ar avea intielesulu? D. e. copilulu sta; ce membru séu parte a propusatiunei lipsesce aici? Copul'a. — Vedeti, vorb'a nóstra de mai nainte: „ca tóta propusatiunea sta din subiectu, predicatu si copula“, nu va fi drépta in tóte casurile, dupa cum arata esemplulu acést'a. Totusi, eu m'am dusu odata la unu vecinu alu meu si ne gasindu pe nimene in casa, m'am pusu se siedu cá se vina cinev'a, candu éta de dupa usi'a deschisa ésa unu copiluti, care se jucase acolo; din ce cauza n'am vediutu eu copilutiulu indata cum am intratu in casa? Caci a fostu ascunsu dupa usia. — Asia e; dar' se vedemu nu cumv'a si copul'a nóstra e ascunsu dupa vr'o vorba din propusatiunea de susu. Acést'a vom aflá desfacendu propusatiunea asia, cá se póta respunde la intrebarea: cum este copilulu? Aici propusatiunea astufeliu streformata va fi: „copilulu este standu“. Éc'a dara copul'a; unde a fostu ascunsu? In vorb'a „sta“. — Dara sensulu propusatiunei remasau totu acela? A remasu. — Asemeni propusatiunei, in cari copul'a e ascunsu, sunt fórté multe si ve voiú spune pentru-ce. Vorb'a „a-fi“ séu „este“ arata totdeun'a, ca cava este, se afla in fiintia, esista. In propusatiuni in sa, in cari ide'a estimei séu existarii se esprima deplinu si prin predicatu numai, aceeași e de prisosu a se mai rostí inca si prin copula. Ve voiú spune 10 propusatiuni, in cari copul'a este ascunsu; in sa voi se le intocniti astu modu, cá s'o scótetí la lumina:

„Copilulu plange. Fluturulu sbóra. Omulu merge. Scolarulu scria. Fét'a tórce. Servitorulu lucra. Clopotele suna. Scolarii invétia. Calulu necheza. Bróscele ocacaescu.“

Aflati copul'a la propusatiunile urmatóre: Copilulu — bolnavu. Erb'a — verde. Ghiati'a — lucia. Pómele — sucóse. Cret'a — alba. Petrile — tari. Solomonu — intieleptu.

In propusatiunile urmatóre lipsesce si copul'a si predicatulu; adaugeti-le: Copilulu — Ónea — lepu-rele — Cuptorulu — Més'a — Turnulu — Ap'a — Secerea — Vulpea — Lan'a — Asinulu — Panea — Cutítulu — Cainu — Davidu — Samsonu — Avramu —

Éra propusatiuniloru urmatóre le lipsesce membrulu capitalu — subiectulu, voi in sa se-lu cautati si adaugeti la loculu cuvenitu — este spiritulu. — e unu riu. — e vicléna. — e o flóre. — e o luna. — a fostu unu Apostolu. — e o carte.

La substantivele urmatóre se puneti cate unu predicatu, in care se fia cuprinsa si copul'a fara a se rostí! „Invetiatorulu (invétia). Ros'a — Cocosiulu — Rati'a — Copilulu — Cuculu — Ventulu — Morariulu — Faurulu — Brósc'a — Pétr'a — Albin'a — Vacile — Caii —

Repetitiune. Ce este propusatiunea? Din cate parti constitutive sta? Cum se numesc acele parti? Ce este copul'a? Care vorbe se folosescu mai desu de copula? Si inca care vorbe afara de acele? Cum póte stá copul'a in propusatiune? Cum se póte aflá copul'a ascunsa? (Vá urmá.)

Varietati.

Campi'a Aradana, Siciu, in 12. Iul. 1861.

On. Dle Redactoru! Este unu ce fórté tristu, ca diurnalistic'a nóstra peste-totu e atatu de reu spriginita din partea publicului; anume nu potu a retacé, ca din Campi'a Aradana abia 9 preoti si invetiatori, éra ceilalti vr'o 56 nici idea 'si potu face despre diurnalele romanesci, si candu le vorbesci ceva din ele séu despre ele indata-si arata nepasarea si disgustulu de a cití, dícendu, ca au multe spese si ca diarele romane numai sunt acum'a scrise cu slove romanesci, si d'aceea nu le potu citi. Éta pedéps'a pentru nepasarea nóstra de scóle; in locu d'a ni se marí publiculu cititoriu, si d'a naintá d'impreuna cu timpulu si desvoltamentulu limbei nóstre, elu se impucina si remane de mic'a fractiune a literatiloru, care inainta atat'a de frumosu. Noi gresimu fórté multu, candu relele nóstre ne silimu a le vindecá totu din altu punctu cu pucinu efectulu, si nu deacolo, de unde isvorasce totu reulu — dela lips'a de scóle bune. Fiindca mi-am luat'u a vorbí de diurnale, cata dauna! ca torintele acél'a de idei frumóse, care se desfasiurara de cativa ani dela inceputulu incurcaturiloru incóce, a trecut'u p'intre noi, fara se-si lase in

mas'a poporului urme de fructificare; pentruce? caci multimea ómeniloru nostri nu scie cití, si nu scie d'aceea, ca scólele nóstre primarie stau parasite de toti. Pentruca, D-lu meu, a denumí numai, cá cu acea ocasiune, si a face rapórté cu finea anului despre unu numeru inspaimentatoriu de scóle (pe hartia), inca nu va se dica grige de scóla. Dar' se nu m'abatu. Disci ca n'avemu cititori de ajunsu in poporu. D'apoi óre preotii si dascalii se fia de escusatu cu acea, ca nu sciu citi? Infricosiatu lucru ar fi acest'a, si pentru onórea nóstra nu ne este iertatu alu crede nici p'unu minutu. Nu, nu, pentru Ddieu! preotii si invetiatorii nostri vor scí dóra a cití macaru! Apoi de ce nu le e rusine, a se escusá c' unu asemene neadeveru? si dece in campia nóstra in 56 de comune curatu romane cu popi si dascalii, nu intimpini macaru unu diurnalu romanu? Dar' sínóre si novele magiare? O, d'acele destule! In tóta comun'a romana vedi unu „Pesti Napló“ cu 21 fi., unu „Vasárnapi“, unu „Ustökös“ scl., totu pe banii romaniloru si inca din casele comunale. Si preotii si dascalii nostri nu-si vedu in acést'a nici o rusine a loru. *Sacra simplicitas!* Apoi mai marí nostri, barbatii de influintia n'ar trebui se privésca aceste pr'intre degete. Atat'a ori cum amu puté face, cá judele si notariulu se tiena macaru un'a din foile nóstre politice si mai virtosu pretiuitulu nóstru organu „Gazet'a Transilvaniei“, éra preotulu si dascalulu, séu impreuna, séu fiacare in deosebi, se citésca „Amiculu scólei“ fóia de specialitatea loru (caci se nu uitamu, preotii sunt — dupa cele de pan' acum — nu numai ómenii bisericeii, ci si ai scólei, cá persóne de inspectiunea scólastica bisericesca, si cá atari au santa datorita d'a se adapá in specialitatea scolastica, caci altu felu, cum voru inspectiuná? cum voru dirigea scólele si cum voru indreptá pe invetiatori in metodu si purtare si cum i vor conduce in tóta privintia?!) Óre, mai repetu, atat'a macaru se nu se póta face la noi?

Dintr'un articulu de Teodoru Popu.

 Cu esemplare complete dela 1. Iuliu mai putemu inca serví. Numele DDloru abonati la „Amiculu Scólei“ se vor publicá cu finea anului, pentru a ne dá socótéla in publicu.

Respunsuri.

A. S. — Aradu. Amu priimitu 1 galbinu dreptu abonamentu la „Revist'a Carp.“ Articulu va vení in Nrulu viitoriu.

B. S. — Pest'a. In momentele de facia ne stau inainté atate materii interesante, incatu — considerandu angustimea colóneloru nóstre — ne e cu neputintia a profitá de bunatate DTale prin publicarea poesiei tramise, apoi caiindariulu e tipáritu si acolo nu se mai póte acum luá; éra masimele si reflesiunile morale ni s'a fostu mai tramisu si prin altulu. Economulu pe care avusi bunatate alu provocá la conlucrare ne va face o mare bunatate implinindu-si promisiunea, ce Ti-a datu.